

ДО

Председателя на Научното жури, определено със Заповед № РЗЗ-4481 от 18.09.2017 г. на Ректора на ПУ „Паисий Хилендарски“ за защитата на дисертационния труд на проф. д-р Георги Петров Пенчев от Юридическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“ за придобиване на научната степен „доктор на науките“

РЕЦЕНЗИЯ

ОТ ПРОФ. Д-Р СТЕФКА СТЕФАНОВА НАУМОВА ОТ ИДП-БАН

относно дисертационен труд за присъждане на научна степен „доктор на науките” в област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление 3.6. „Право“, научна специалност „Административно право и административен процес“, с автор проф. д-р Георги Петров Пенчев – Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

на тема

„ПРИНЦИПИ НА БЪЛГАРСКОТО ЕКОЛОГИЧНО ПРАВО“

Уважаеми членове на Научното жури,

Със Заповед № РЗЗ-4481 от 18.09.2017 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ съм определена за член на научното жури за провеждане на процедурата за защита на дисертационен труд на тема „Принципи на българското екологично право“ за придобиване на научната степен „доктор на науките” на ПУ в област на висше образование

3. „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление 3.6. „Право“, научната специалност „Административно право и административен процес“ с автор проф. д-р Георги Петров Пенчев от катедра „Теория и история на правото“ към Юридическия факултет на ПУ. Рецензията ми е подготвена и представена на основание чл. 13, ал. 2 от Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ - ДВ, бр. 38 от 2010 г., с изм. и доп.), чл. 41, ал. 1 от Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България, приет с ПМС № 202 от 10.09.2010 г. (ППЗРАСРБ - ДВ, бр. 75 от 2010 г., с изм. и доп.) и чл. 47, ал. 1 от Правилника за развитието на академичния състав на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПРАСПУ) от 2011 г.

1.Общо представяне на процедурата и на дисертанта

Георги Петров Пенчев е представил за обсъждане дисертационния си труд в катедра „Публичноправни науки“ към Юридическия факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ съгласно чл. 39 от ППЗРАСРБ. Разкриването на процедурата по защита на дисертационния труд е извършено на основание на Решение на Катедрения съвет на Катедра „Публичноправни науки“ от 23.06.2017 г., одобрено с решение на Факултетния съвет на Юридическия факултет при Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ от 01.09.2017 г.

В съответствие с чл. 45, ал. 4 ПРАСПУ проф. д-р Георги Пенчев е представил комплект материали както на хартиен, така и на електронен носител, в който се съдържат:

- Молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд от 12.07.2017 г.;
- Автобиография в европейски формат от 26.03.2017 г.;
- Протокол от заседанието на Катедра „Публичноправни науки“ на ЮФ на ПУ от 23.06.2017 г.;
- Копие от диплома за образователната и научна степен „доктор“ № 19910 от 16.03.1990 г.;
- Дисертационен труд „Принципи на българското екологично право“. Пловдив, ПУ-ЮФ, 2017 г., 370 с.;
- Автореферат;

- Списък на научните публикации по темата на дисертацията от 02.07.2017 г.;
- Копия на научните публикации (1 монография и 7 статии);
- Декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи от 30.06.2017 г.;
- Справка за спазване на специфичните изисквания на ЮФ при ПУ от 26.03.2017 г.;
- Други материали, удостоверяващи интереси към проблематиката (Общ списък на публикациите и дисертационните трудове на проф. д-р Г. Пенчев);
- Декларация за оригиналност на дисертационния труд, като част от текста на труда от 30.06.2017 г.

Дисертантът преподава учебни дисциплини по екологично право, съответно обща и специална част, в ЮФ на ПУ. За периода 1986 – 1989 г. е редовен аспирант (сега докторант) в Института за държавата и правото – БАН по правни проблеми на опазване на природната среда, след което през 1990 г. успешно защити дисертация за придобиване на научната степен „кандидат на юридическите науки” (сега – образователната и научна степен „доктор”), на тема „Имуществена отговорност за замърсяване на водите в НР България“. В периода 1990 – 1999 г. е научен сътрудник в Института за държавата и правото – БАН, където през 1999 г. заема академичната длъжност „доцент“. В периода от 1999 г. до настоящия момент е преподавател в ЮФ на ПУ, където през 2009 г. заема академичната длъжност „професор” по научната специалност „Природозащитно право“. Автор е на 9 книги и на над 200 статии, студии и научни доклади както у нас, така и в чужбина.

2. Актуалност на темата на дисертацията и целесъобразност на поставените цели и задачи

Темата на дисертационния труд е изключително **актуална**, а изследването е оригинално и като замисъл, и като опит да се разгърне както дискусия по темата, така и да се очертаят цялостните контури и глобалната проблематика за **принципите на българското екологично право**.

Основната теза на автора е, че е налице устойчива тенденция в действащото българско право към изрично формулиране на принципи в

устройствените закони, като отражение на принципите на правото на Европейския съюз и на практиката на международните юрисдикции. Същевременно проблематиката е **значима** не само за юридическата наука и практика, но и за някои други клонове на науката, като напр. философията, етиката, социологията, и др., най-вече поради обстоятелството, че е налице голямо разнообразие и немалко спорове в становищата на отделните автори относно юридическата природа на принципите на правото, техните белези и функции, както и поради интердисциплинарния характер на екологичните проблеми, изискващ фундаментални знания в областта на екологията като наука при вземането на управленски решения.

Авторът познава в детайли състоянието на предмета на правна регламентация, т. е. законите и подзаконовите актове, които съдържат принципите на българското екологично право и механизмите на тяхната защита в практиката по приложениет им. Проф. Г. Пенчев е отлично запознат и с литературата по екологично право у нас, както и в държавите, които имат водеща роля в неговото утвърждаване не само в рамките на Европейския съюз (ЕС), но и извън него. Изследването свидетелства за познаване на правните актове на ЕС и международните споразумения по опазване на околната среда, както и за способността на автора критично да анализира и обобщава доктринално-теоретичните, нормативните и емпирично-приложните постановки.

3. Описание и съдържателна характеристика на представения дисертационен труд

Представеният от проф. д-р Георги Петров Пенчев дисертационен труд е пръв опит в българската правна теория за цялостно, систематично и обстойно изследване на особено актуалния проблем за **принципите на българското екологично право** в институционален и нормативен аспект.

Дисертационният труд е в обем от 370 страници и включва: а) увод; б) три глави, в които съдържанието е разпределено в параграфи, а те на точки; в) заключение; г) библиография; и д) декларация за оригиналност на труда. Библиографията съдържа общо 380 информационни източника, 303 от които на кирилица (на български и руски езици), 63 на латиница (на

английски, френски, немски, испански и италиански езици) и 14 от Интернет. Направени са 916 бележки под линия.

Доброто структуриране на работата и балансираното разглеждане на всеки от основните подвъпроси, съставляващи главните структурообразуващи компоненти на цялостната разработка, са допринесли за постигането на оптимален научен и практико-приложен резултат.

Избраните от автора **методи** на изследване - историко-правният и сравнително-правният в оптимална степен позволяват постигането на поставените цели и реализацията на задачите на дисертационния труд. Авторът демонстрира напълно обективен поглед върху изследваната материя, което е доказателство за висока политико-правна култура и научна смелост в представяне на оценките, редица от които – строго критични.

Сполучливо в Увода на труда са поставени основните задачи и е посочена логическата последователност за тяхното решаване, като е изведен принципният методологически контекст, че нормативизмът и юридическият позитивизъм са две основни доктрини, тенденции и направления в правната наука, около които се развива както правната наука, така и правната практика. Те са не само методологична даденост, но и компонент на субстантивното, първичното правно знание, а също така и ръководство за решаването на различни правни проблеми – както в науката, така и в практиката, в т.ч. и практиката по опазване на околната среда. В увода се разглеждат актуалността и значимостта на проблематиката за принципите на екологичното право както за науката, така и за юридическата практика. Обърнато е внимание върху интердисциплинарния характер на екологичните проблеми, който дава своя отпечатък върху определянето на предмета, целите и задачите на изследването, както и спецификата и сложността на проблемите, свързани с принципите на правото. Посочва се, че становищата на отделни автори в областта на общата теория на правото, на отделните отрасли на правото, с изключение на екологичното, както и на други клонове на науката, се разглеждат само с оглед на горепосочените цели и задачи на изследването, защото те би трябвало да бъдат предмет на други, самостоятелни научни

изследвания. Същевременно се подчертава, че доктриналните възгледи за принципите на правото се разглеждат предимно през призмата на юридическия позитивизъм в периода след 19-ти век главно поради интензивното развитие и разнообразие на научната дискусия в разглежданата област.

Глава първа е общотеоретична и в нея се съдържа завидно разнообразие от анализирани становища относно юридическата природа на принципите на правото, застъпени както у нас, така и в чужбина.

Констатирано е, че в нашата правна литература принципите на екологичното право са били разглеждани съвсем лаконично и то в поцялостни научни изследвания в областта на правната защита на околната среда. По отношение на чуждестранната екологична доктрина вниманието е насочено към някои автори от Великобритания, САЩ, Германия, Австрия и Русия. Посочени са и примери от практиката на Съда на ЕС. Направен е изводът, че както в нашата, така и в чуждестранната екологична доктрина преобладава разбирането за правните принципи като особен вид правни норми.

Глава втора е посветена на принципите на екологичното право на Европейския съюз и на международното екологично право в светлината на международните договори с участието на Република България. В тази глава вниманието е насочено към изрично формулираните правни принципи в европейското екологично право и в международните договори по опазване на околната среда, с участието на Република България. Задълбочено са анализирани изрично прокламираните общоотраслови принципи на първичното екологично право на ЕС по чл. 191, § 2, изр. второ от Договора за функционирането на ЕС (ДФЕС), а именно: предпазване, превенция, приоритетно отстраняване на замърсяването на околната среда при източника и „замърсителят плаща“. Изтъкнато е, че това са принципи не само на екологичната политика на ЕС, но и на екологичното право на ЕС с общоотраслово значение, защото е ноторно ясно, че правото е най-важното средство за реализация на съответната политика, а, от друга страна, тези принципи са уредени в разпоредби на Учредителен договор и имат императивен характер по отношение както на приеманите правни актове на вторичното европейско екологично право, така и на националното право на държавите-членки. Разгледани са и два

междуетраслови принципа на правото на ЕС, които са относими и към екологичното право, а именно принципите на субсидиарността (чл. 5 от Договора за ЕС) и на интеграцията (чл. 11 от ДФЕС).

В *Глава трета* вниманието е насочено към принципите на българското екологично право, изрично уредени в разпоредбите на съответните нормативни актове. Разглеждането на съответната правна уредба е съпроводено с редица авторски предложения *de lege ferenda*.

С оглед на откритите два основни белега на принципите на правото (особен вид правни норми, както и ръководни правни идеи, въплътени в тях), авторът дава своя дефиниция на понятието „принципи на екологичното право“: *„принципите на екологичното право са особен вид правни норми, в които са въплътени ръководни правни идеи за развитието на нормотворчеството, тълкуването на екологичните норми и правоприлагането в областта на опазване на околната среда (с. 147)“*. Изтъкнато е, че принципите на екологичното право същевременно са и методологическа основа както за формирането и развитието на екологичното законодателство, така и за правоприлагането и правозащитната дейност в областта на опазване на околната среда. Посочени са и специфичните особености на принципите на екологичното право, т. е. характерни само за този отрасъл на правото.

В *Заключението* на дисертационния труд са направени някои по-обща изводи от разгледаните доктринални становища и правна уредба в разглежданата област и предложения за усъвършенстване на екологичното законодателство. Подчертана е и нравствената значимост на принципите на екологичното право в светлината на чувството на любов към природата при изричното им формулиране в националните нормативни актове, правните актове на ЕС и международните договори по опазване на околната среда.

4. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Дисертационният труд на проф. д.р Георги Петров Пенчев се отличава с особена оригиналност и завиден по обем и задълбоченост теоретичен анализ. В своята цялост дисертационният труд представлява

доказателство за дълготрайното и последователно надграждане на изследванията на автора в проблематиката на теорията на правото и екологичното право.

Дисертационният труд съдържа оригинални авторски дефиниции на понятията „принципи на правото“ (с. 147), „принципи на международното екологично право“ (с. 219) и „принципи на екологичното право“ (с. 279), които имат както общотеоретично, така и практическо отрасловоправно значение.

Могат да бъдат изтъкнати следните **по-конкретни** научни и практически приноси в изследването:

Принос в теорията на правото е обособяването от автора на 9 дискуссионни тези в нашата и чуждестранната правна доктрина относно юридическата природа на принципите на правото (с. 34 - 147), а именно: а) дали принципите на правото са особен вид правни норми; б) дали принципите на правото трябва да бъдат обективирани в писмен вид: само писани или и неписани принципи на правото; в) дали принципите на правото са източник на правото; г) видове принципи на правото; д) численост на изрично формулираните принципи на правото; е) трайност на принципите на правото.

Приносно съдържание има и в твърдението на автора, че всяка правна норма е една логическа конструкция и разумна даденост, която следва да се спазва, но че в същото време тези особености на правната норма се очертават от формалната даденост и белезите на юридическите актове, от които се извлича самата правна норма, което е оригинално авторово становище относно разликата между принципите на правото и обикновените правни норми (с. 79). Изтъкнато е, че принципите на екологичното право същевременно са и методологическа основа както за формирането и развитието на екологичното законодателство, така и за правоприлагането и правозащитната дейност в областта на опазване на околната среда. Посочени са и специфичните особености на принципите на екологичното право, т. е. характерни само за този отрасъл на правото.

Съществен принос е детайлният анализ, съчетан с предложения *de lege ferenda* на принципите, залегнали в първичното и вторичното европейско екологично право и в международните многостранни договори с участието на Р България (глава II).

Анализът на практиката на Върховния административен съд с препоръки за уеднаквяването ѝ (с. 27 – 30 и с. 102) е особено ценен

принос и то не само от гледна точка на екологичното право, но и с оглед на по-нататъшното усъвършенстване на административното правораздаване както в контекста на правото на здравословна и благоприятна околна среда, така и с оглед на емпиричните характеристики на правото на гражданите на информация за състоянието на околната среда, което на свой ред формира екологичното правно съзнание на гражданите.

5. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Дисертантът е приложил една монография - „Принципи на българското екологично право”, Фондация „Граждани на Новата епоха”, С., 2017, 350 с. - и седем статии, свързани с темата на дисертационния труд. Тези публикации пълноценно отразяват съдържанието и резултатите на дисертационния труд. Същевременно библиографията на дисертационния труд съдържа общо 380 информационни източника, от които 303 на кирилица, 63 на английски, френски, немски, испански и италиански езици и 14 от Интернет сайтове. Направени са 916 бележки под линия. Изпълнен е както количественият, така и качественият критерий .

6. Лично участие на автора

Дисертационният труд „Принципи на българското екологично право“, включително и резултатите от него са творчески продукт и неоспорима заслуга на дисертанта – проф. д-р Георги Пенчев.

7. Автореферат

Авторефератът на дисертационния труд отразява изискванията за обем, структура и съдържание на процедурата.

8. Критични бележки и препоръки

Към някои от тезите на автора могат да бъдат отправени критични бележки с оглед на по-нататъшното им осмисляне и усъвършенстване. Така например, на няколко места не е достатъчно ясно развито

виждането, че обществените отношения определят съдържанието на правото (и особено на екологичното право), а не обратно. Това е теза, която в дълговечните спорове между правния позитивизъм и философията и социологията на правото е доказала своята убедителност и то не само в теоретичен, но и в емпиричен план. Всъщност всички големи икономически, политически или идеологически сътресения го доказват. И днес, на фона на множество нерешени и то на международноправно ниво въпроси, свързани с многобройните прояви на екологичен геноцид и лекомислено подценяване на антропогенния фактор за неговото предизвикване, дискурсът следва да е по посока на социалната обусловеност на принципите на екологичното право и оттам – на решаването на по-общия проблем за институционалните му характеристики.

Горепосочените критични бележки в никакъв случай не омаловажават научните приноси на **Георги Петров Пенчев** в областта на теорията и философията на правото.

9. Лични впечатления

Познавам Георги Пенчев от времето когато беше докторант в ИДП-БАН. Работя по сходна с неговата проблематика и винаги съм срещала изключително колегиално, коректно и авторитетно отношение. Личните ми впечатления от проф. д-р Георги Пенчев са отлични. С дългогодишната си научна и преподавателска дейност той се оформи като един от водещите специалисти не само у нас, но и вчужбина в областта на особено актуалния проблем за правната защита на околната среда.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представените по-горе преценки за общите и конкретните научни достойнства на разглежданата дисертация и направените критични бележки могат да послужат като основа за оценката на научните качества на представения дисертационен труд. Следва особено да се подчертае способността на проф. д-р Георги Петров Пенчев да избира за изследване изключително актуален, неразработван в българската правна наука проблем с

голямо практическо значение, да поставя големи теоретични въпроси и да търси адекватни отговори.

Дисертационният труд „Принципи на българското екологично право“ съдържа научни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговаря на изискванията на ЗРАСРБ (чл. 12, ал. 3 и 4), ППЗРАСРБ (чл. 37), ПРАСПУ (чл. 44, ал. 1) и Допълнителните критерии на ЮФ на ПУ за придобиване на научни степени и академични длъжности за получаване на научната степен „доктор на науките“. Същевременно дисертантът - проф. д-р Георги Петров Пенчев - отговаря на изискванията на ЗРАСРБ (чл. 12, ал. 1), ППЗРАСРБ (чл. 35) и ПРАСПУ (чл. 42, ал. 1). Неговият дисертационен труд показва, че той притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научната специалност „Административно право и административен процес“. Трудът притежава всички достойнства за да бъде дадена на **Георги Петров Пенчев** научната степен “доктор на юридическите науки”.

На основание чл. 13, ал. 2 във вр. с чл. 10, ал. 1 от ЗРАСРБ, чл. 41, ал. 2 от ППЗРАСРБ и чл. 47, ал. 2 от ПРАСПУ **давам убедено своята положителна оценка** за дисертационния труд на проф. д-р Георги Пенчев, вкл. автореферата и постигнатите резултати и приноси в този труд.

Предлагам на Научното жури, определено със Заповед № Р33-4481 от 18.09.2017 г. на Ректора на ПУ, на основание чл. 13, ал. 3 от ЗРАСРБ, чл. 42, ал. 2 от ППЗРАСРБ и чл. 48, ал. 2 от ПРАСПУ, да присъди научната степен „доктор на науките“ на проф. д-р Георги Петров Пенчев по област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление 3.6. „Право“, научната специалност „Административно право и административен процес“.

Рецензент:

София, 07.11.2017 г.

(Проф. д-р Ст.Наумова)